

САКРАЛІЗАЦІЯ ПРОФАННОГО В РОМАНІ «ПРАПОРОНОСЦІ» ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Війна в романі «Прапорonosці» О. Гончара є соціалістичним проєктом, який сакралізує і романтизує її й представляє у вимірах соціалістичного проєкту як священного. Роман «Прапорonosці» реалізує імперські російські ідеї панування над світом, сакралізує як простір, так і постаті імперського радянського солдата-гуманоїда – без людської душі й національного самоусвідомлення, який готовий помирати за «священну» правду експансії Російської імперії.

Ключові слова: *sacrum*, Друга світова війна, імперська ідея, російський імперіалізм, соціалістичний реалізм, Олесь Гончар.

Будь-яка релігійна концепція світу передбачає розподіл світу на сфери *sacrum* (як сферу надприродних вірувань і обрядів) та *profanum* (профанного, світського). Категорія *sacrum*, сакральне є однією з найзагальніших категорій. Вона є виявом людського буття, людської присутності в *Universum*'і. Людина релігійна – *homo religiosus*, пізнаючи світ, шукаючи свого місця в ньому, завжди намагається ідентифікувати своє місце в цьому *Universum*'і – у співвіднесенні із сакральним, із його проявами в людському бутті. Художня література, яка творить власну реальність виявів людського буття, є одним із тих полів діяльності людського духу та розуму, де категорія сакрального проявляється в найрізноманітніших іпостасях, декларує й інтерпретує всеприсутність сакрального у світі людини, реалізує прагнення людини долучитися до Абсолюту, шукати й знайти відповіді на питання про природу й сутнісні характеристики *sacrum*'у, пізнати таємниці буття й небуття.

Sacrum та *profanum* розглядається загалом як опозиційна, але не обов'язково протиставна пара. Латинське *fanum, fani* – це ще одне окреслення святості, освяченого локусу. У первісному значенні терміном *fanum* означалася процедура освячення місця під святиню, а надалі – й сама святиня. Отже, *pro-fanum* – це місце перед святиною. Такий локус залишається під її омофором, однак до нього не стосуються ті заборони й обмеження, які діють у самій святині. Цьому локусові притаманні несакралізовані, звичайні закономірності [22, с. 15].

Для української мови (як і для інших слов'янських мов) існує необхідність розрізнення терміна *sacrum* (як найбільш точного відповідника до українського сакральне) і термінів *святе, священне* (спроба вживання цих лексем як тотожних до *sacrum* викликає певні методологічні сумніви та проблеми). Семантичне, аксіологічне, історико-культурологічне, теологічне наповнення терміна *sacrum*, сакральне значно ширше від *святе, священне* [12].

Концепт війни тісно лучиться як із категорією сакрального, так і профанного. Інколи бруральні, жорстокі прояви війни сакралізуються – особливо з релігійних чи ідеологічних міркувань.

Нові прочитання мілітарного досвіду – із залученням не тільки освячених тоталітарним імперським устроєм художніх текстів – уже розпочалася в українському [5; 9; 10; 13–15] та білоруському літературознавстві [7]. Війна між Україною та російськими окупантами, безсумнівно, народить нові прояви цього досвіду. Варто наголосити, що категорія *sacrum* у співвіднесенні з тоталітаризмом теж знайшла вже своє відображення в дослідженнях [19–21].

У цій статті представлено концепт війни в романі Олесь Гончара – у контексті сприйняття його як одного з важливих структуротворчих компонентів категорії *sacrum*.

Роже Каюа в «Людині та сакральному» детально аналізує те спільне та відмінне, що лучить/протиставляє війну та *sacrum*. Найближчим концептом, який дає великий матеріал для їхніх порівняльних характеристик, стає свято, оргія, оскільки вони найчастіше є входженням у сакральний час і простір: святкування, його «шал є також часом жертвопринесення, навіть самим сакральним часом, часом поза часом, який відновлює суспільство <...>. Дозволена будь-яка надмірність, бо саме від надмірності, марнотратства, оргій та насильства суспільство очікує собі оновлення». Єдине явище, «у котрому виявляється подібна значущість, інтенсивність, відповідний сплеск емоцій і той самий рівень величч – це війна» [6, с. 213]. Серед важливих подібностей між ними є й те, що під час свята та війни «дозволено дії, які іншим разом вважають за найвідвертіші святотатства та найнепрощенніші злочини: тут іноді прописано інцест і рекомендовано вбивство» [6, с. 216]; у цей час «виникають нові норми; тепер слави та престижу сприяють дії, які вчора були заборонені і вважалися огидними, – аби тільки вони були виконані в межах певного етикету, супроводжувались ритуальною практикою, щоб їх освятити або показати в іншому вигляді, з іншого боку, аби вони були здійснені у вирі беззастережного розгулу шалених інстинктів» [6, с. 216].

Роже Каюа пише, що навіть «убивство під час війни є актом із релігійним резонансом. Кажуть, що воно походить від принесення людини в жертву і не має безпосередньої користі. Саме через це людська свідомість відрізняє його від кримінального вбивства. Той самий закон, що вимагає від воїна жертвувати своїм життям, наказує йому принести в жертву супротивника» [6, с. 217].

1918 року Герман Гессе в есеї «Історія світу» писав, що в шкільні роки для нього в тому, що називалося «історією світу», останньою найважливішою подією була війна 1870-го року: «Яким же все це мало бути захопливим: війна, геройство, прапори, що мають на вітрі, вожді на баских конях, новообраний цезар. Як запевняли нас, клянучись усіма святими, що у часи тієї війни відбувалися чуда та богатирські подвиги, які підтверджували, що йшлося про події світового виміру, а не будь-які, вчорашні або сьогоднішні, тобто звичайні. Чоловіки та жінки творили несамовиті подвиги і перенесли жахливий тягар. Захоплені подіями маси людей то плакали, то вибухали радісним сміхом, незнайомі люди з радости обіймалися на вулицях, героїзм і самопожертва були чимось очевидним для всіх» [20, с. 34]. Але п'ятнадцятилітнім хлопцем він помітив, що «ввесь цей золотий блиск почав блякнути» [20, с. 35]. Така традиція представлення війни як романтичної переможної прогулянки ще проіснувала і після Першої світової війни. Однак уже досвід Другої світової війни представляє зовсім інші тенденції: на перший план виходять як трагедії окремих спільнот, народів, так і страждання, терпіння окремої особистості.

У концепті війни в мілітарній прозі Олесея Гончара (тут я розглядатиму лише його «Прапороносців» – як знаковий і символічний твір соцреалістичного канону такої прози) повною мірою реалізуються головні засади представлення війни, описані Германом Гессе. Концепт війни у Гончаревій прозі має яскраво виражену соцреалістичну поетику, несе в собі неприховане ідеологічне навантаження, реалізуючи в наративних стратегіях концептуальні засади советського імперського дискурсу.

Художній простір його твору поділений на дві яскраво виражені частини – сакральну (це «советська Батьківщина», спільнота «советського народу») та профанну – «вошиву» (в прямому значенні) Європу, знедоленому людові якої «доблесна» й «непереможна» советська армія несе «визволення». Сам автор роману писав пізніше про ті ідеологічні концепції, які закладені в його твір: він «війну сприймав, як ті, хто вихований у радянському, справді гуманістичному дусі». Спадкоємцем «гуманістів минулого» є советська людина – «на гребні історії піднявся її законний спадкоємець – проста радянська людина, одягнута в солдатську форму. Вкинута у вир війни, самовіддано захищаючи свою соціалістичну Вітчизну, вона – від природи трудівник і творець – не переставала відчувати огиду й зненависть до руйнівної війни і її фашистських призвідців». На війні «відкривалася велич нашого (советського. – *I. H.*) народу» [2, с. 656]. Одразу ж після війни «з'явилося чимало книг, де, замість справжньої війни, читачеві підносилися війна вигадана, легка, бутафорна». О. Гончар «хотів прорватися до правди, до зображення війни справжньої, реальної, з її стражданням, кров'ю і потом, з її важкою солдатською героїкою» [2, с. 660]. Однак навіть у цій самопрезентаційній статті привідкривається фальш цих високих слів: письменник сам натякає на яскраво виражену імперську ксенофобію «визволителів»

– в історії рецепції «Модрикамень», оповіданні «про почуття кохання, що спалахнуло у радянського солдата до дівчини-словачки (тобто іноземки!)», за що авторові було висунуто «тяжке політичне звинувачення» [2, с. 664].

Під час війни, наголошує Роже Каюа, «стан духу є насправді релігійним. <...> Війна постає як час сакрального, як період об'явлення божественного» [6, с. 223]. Роман Гончара представляє *Universum* як світ гуманоїда (для якого, однак, притаманні деякі справжні почуття, певний інтимний герметично замкнений, незаідеологізований простір – наприклад, кохання) без будь-яких релігійних прикмет: світ без Бога, *sacrum* без Бога, світ людини антирелігійної, людини без національних прикмет («Всі нації СРСР Гончар скидає до купи, і його вояки й офіцери майже не мають своєї національної фізіономії» [1, с. 138], – зауважує Юрій Бойко-Блохин). Його герой – це *homosovieticus*. Головний герой роману Черниш залишає сакральний простір – «свою соціалістичну Вітчизну» – і виступає (разом з усіма советськими солдатами) місіонером, поширюючи цей *quasi*-сакральний простір на профанну «знедолену» Європу. Характерним є діалог цих солдатів:

- ...Німець тікає – конем не догнати.
- В горах зачепиться.
- Знов буде хрещення.
- Буде, ой, буде!.. Нам тепер весь час від хрещення до хрещення.
- І самі охрестимось. І їх охрестимо в кращу віру (тобто – в комуністичну ідеологію. – *I. H.*).
- Вся Європа ниньки в Йордан вступає. Входить така, а вийде – інакша [3, с. 117].

Подібно до попередніх, зловіщо (з перспективи історичного досвіду советської окупації Європи) звучать і слова Черниша про цю їхню місіонерську місію: «Наша війна не на рік і на два <...>. Нам треба не тільки розгромити ворожі армії і зняти з Європи воєнне становище. Не тільки це, не тільки...» [3, с. 58]. У дослідженні Юрія Бойка-Блохина, присвяченому «Прапороносцям» (1952), наголошується, що цей роман – «прямовистий документ советської психології завойовництва. Політрук-москаль Воронцов уперто прищеплює імперіалістичну духовість воякам усіх національностей СРСР: советський солдат, мовляв, герой, що виконує всесвітньо-важливе завдання – визволення західних поневолених народів. Визволення нерозривно зв'язане з подяками визволителям, із вихваланням їхнього героїзму <...>. У них культивується почуття самозакоханості й давній, як сама Москва, московський месіанізм» [1, с. 139–140].

Комісар Воронцов, росіянин і комуніст, у цьому імперському сакральному просторі займає особливе місце: він «втілює вертикальну вісь, яка означає його зв'язок із вищою (божественно-сакральною. – *I. H.*) силою – партією комуністів»; у романі «помітна безпосередня залежність постаті політрука Воронцова від шовіністич-

ної настанови повоєнного советського (російського. – *I. Н.*) імперіялізму. Адже та деталь, що політрук є росіянином – не випадкова» [5, с. 243, 245]. Він – сакралізований образ «старшого брата», який є уособленням сакралізованої релігії російського шовінізму – комунізму.

Відчуття сакральності своєї місії сформульовано й у словах одного із советських солдатів: «За святе діло («За Родіну, за Сталіна!» – *I. Н.*) й умерти легко...» [3, с. 80]. Виносячи пораненого командира з бою, один із солдатів «певен, що за такою святою роботою ніяка сила не може вбити людину» [3, с. 177]. Юрій Бойко-Блохин наголошує, що, «як відомо, советська армія, як і кожна інша завойовницька армія, несла з собою грабежі, гвалтування жінок, пожежі мирних сіл. Як і в інших завойовницьких арміях, у ній також було мародерство. Але все це Гончар намагається заховати від ока читача <...> і лише зрідка справжня марудна дійсність советського наступу виходить наверх» [1, с. 138].

Інкони в діях *homosovieticus*'а проявляються атрофовані почуття і світогляд колишньої *homoreligiosus*. Хаєцький, наприклад, «при наближенні „месершмітів” впивався зубами в землю і молив *невідому силу* (письмівка моя. – *I. Н.*): „Пронеси!”...» [3, с. 235]. Хаєцький, звичайно ж, людина віруюча, але російський імперіалізм комуністичної редакції існування Бога не визнавав, а релігійні прояви в людській екзистенції забороняв і переслідував.

Надзвичайно промовистими в цьому контексті є два щоденникові записи Олесея Гончара періоду Другої світової війни та часу створення «Прапороносців»: «Я релігіозен. Я верю в Бога. Ибо только дьявол, нечистый дух мог так демонски извратить, исковеркать короткую человеческую жизнь, наполнить её страданиями, которых бы хватило для сотен поколений рода человеческого» («Я – людина релігійна. Я вірю в Бога. Лише диявол, нечистий дух міг так по-диявольськи перекрутити коротке людське життя, наповнити його стражданнями, яких би вистачило для сотень поколінь людського роду. – *рос.*») (28.07.[1944]); «Коли я сиджу в кімнаті й чую радісні дзвони, що долітають від церкви, і весь світ у цей великодній ранок мені здається особливим, ніби і справді воскрес Бог і йде по землі, розсіваючи щастя, злагоду між людьми...» (23.04.[19]46) [4, с. 53, 119].

Напрямок советської сакралізації маркується у «Прапороносцях» за допомогою літери «Л» (у первісному варіанті – «С» (Сталін)) і стрілкою, що вказує напрям руху армій: «...Хтось уже промчав тут перед ними, хтось уже накреслив це „Л”, хоч вони, здається, йшли перші. Здавалося, що те „Л” само заздалегідь для них виростає <...> по їхньому маршруту» [3, с. 115]. Насамперед він виступає як знак-символ експансії та поширення *quasi*-сакрального імперського простору («„Л”, „Л”! <...> Всюди ти йдеш за нами!.. <...> Як ряд вічних маяків, залишалась ця літера за бійцями <...>. Перша літера невмирущого імені вождя. Наче й справді дух (майже як Дух святий від Отця Небесного – тобто «вождя». – *I. Н.*) його витав над ними, всюди супровод-

жуючи їх» [3, с. 138]). Отже, у первісному варіанті це була «літера невмирущого імені вождя» Іосіфа Сталіна, яку після смерті цього тирана сором'язливо замінили іменем іншого деспота – Владіміра Леніна. Одночасно цей вектор сакралізації долає, профанує символіку справжнього *sacrum*, релігійні маркери та символи: останнім таким маркером перед залишенням України є для Черниша «високий кам'яний хрест, побілений колісь вапном і прикритий зверху дощаним козирком; козирок уже почорнів і пожолобився від часу. На хресті було прибите розп'яття» [3, с. 53]. Майстерна художня мікродеталь, яка вивершує цей образ («Чимдалі рідше ляскали останні краплі по розп'яттю. Дощ змив із нього пилуку, і кров із пробитих цвяхами ніг Спасителя соталася тонкими струменями, наче зовсім свіжа» [3, с. 55]), як видається, на прагматичному рівні, уже не покликана нести реципієнтові жодного сакрального семантичного повідомлення. Однак наступна деталь є вкрай важливою в ідейно-естетичному плані (на рівні синтактики): на цьому хресті «хтось розгонисто накреслив вуглиною під самим розп'яттям, поставивши стрілку на захід, велику літеру „Л”» [3, с. 53].

Варто додати, що всі дослідники творчості Олесея Гончара наголошують на чудовому володінні ним словом і що «ця обдарованість, природна сила таланту пробивається у нього крізь шкаралупу виховання, утертої фразеології й шаблонної советської психології» [1, с. 137].

Подібна пересакралізація (в наведеному вище значенні – імперського маркування простору та десакралізації релігійних концептів) відбувається й із могилами загиблих солдатів: між тими далекими сопками, де поховані солдат Гай та Брянський, «для Черниша встановлювався якийсь невидимий таємничий зв'язок, як між тими придорожніми білими стовпами з розп'яттями, що він їх бачив у Румунії» [3, с. 162]. Там, у Румунії, «де-неде кам'яні хрести знов білили над шляхом і написані вугіллям дороговкази на них всі були звернені на захід» [3, с. 56]. Християнська надія на майбутнє вічне життя дістає у смерті Брянського сурогатний замітник – на брилі, під яким його поховано, якийсь боєць «рубонув кілька разів кайлом по каменю, і вирізьбилось „Л” із стрілкою, обернутою на захід» [3, с. 164]. Цей жест неповаги до могили стає ще одним виявом зневаги й до священного локусу (місця поховання героя) і відображенням віри російського імперіалізму в те, що людина – це ніщо, смертна оболонка.

Отже, концепт смерті в Гончара не несе в собі жодних релігійних семантичних ознак: советські солдати-гуманоїди помирають лише заради експансивного поширення советського сакрального простору. Їхні могили стають символами опанування цього простору: для майора Воронцова найголовніше у смерті Брянського те, що «він до останнього подиху зберіг вірність присязі, вірність прапорові, вірність своїй Батьківщині (ідеться, звичайно, не про Білорусь, а про советську російську імперію. – *I. Н.*)» [3, с. 161]. Юрій Бойко-Блохин наголошує на тому, що Олесь Гончар «не за страх, а за совість

старається пересякнути свою трилогію советською духовністю <...>. Головна тенденція твору – довести, що советська людина – це якийсь вищий тип людини» [1, с. 138].

Ірина Захарчук зауважує, що у творчості Гончара сакралізація цього імперського російського міту надалі зазнає певних трансформацій. Роман «Людина і зброя» «проливає світло на корекцію авторського мілітарного міту, який відображав як коливання політичної кон'юнктури, так і намагання письменника гуманізувати казенний патос, створити компромісну модель між героїчно-агресивною та приватно-сповідальною версією війни. У порівнянні з „Прапороносцями” відчувається зміна ціннісних орієнтирів. Для автора стає важливим не стільки втрапити в унісон із офіційним мілітарним мітом, скільки омовити долю свого покоління...» [5, с. 315].

У «Людині і зброї» Гончар дозволяє собі задекларувати цю антилюдську природу імперського ставлення до людини як до гуманоїда без душі, який є лише засобом поширення російського світу й комуністичної людиноненавистницької ідеології. Тут авторська наративна стратегія про долю добровольців студентського батальйону «тяжє до омовлення табуїрованої сфери про „ціну перемоги”, інфляцію людського життя, яке перетворюється на „гарматне м'ясо”» [5, с. 315].

Профанація *sacrum*'у в романі відбувається й на інших рівнях – зокрема алюзійному, але – найчастіше – у авторській гротескній грі із християнськими символами (у цьому можна додати певні елементи, назвимо це так, «соцреалістичного постмодернізму»). Коли Козаков, ховаючись від дощу, стає під накриття над придорожнім Христом і питає Черниша: «Святий не прожене?», той відповідає: «– Це спаситель...» (від дощу) [3, с. 54]. Одне з його наступних запитань до Черниша, яке стосується Розіп'ятого, звучить дещо дивно («За що ж його розіп'яли?» [3, с. 55]) – у контексті тієї сцени, яка відбудеться пізніше в Альпах: «...З воріт виїхав Козаков верхи на маленькому білому ослику <...>. В руці у нього метлялася порожня оплетена сулія.

– Куди, Козаков?

– У Єрусалим... За святою водою!» [3, с. 165].

У постаті Козакова Гончар, звичайно ж, пародіює образ Христа, який в'їжджає у Вербну неділю в Єрусалим на ослі.

Черниш, поспішаючи на фронт, відчуває важливу спільну рису війни й сакрального, їхньої внутрішньої єдності, тобто війни-як-*sacrum*'у. Зі входом у цей сакрально-ритуальний воєнний простір і час йому, «зрештою, починало здаватись, що нема на світі ніякої війни, ніяких страхіть, а є лише якась велика оргія, божевільне світове гульбище, куди всі вони поспішають (письмівка моя. – І. Н.)» [3, с. 59]. Олесь Гончар, як і Роже Каюа, тут цілком резонно ототожнює війну із сакральною оргією, у якій вояки є одночасно учасниками й жертвами цієї оргії.

Роже Каюа пише, що війна як «нове божество» звільняє від «гріхів і надає прощення. Хрещенню во-

гнем приписують найвищі властивості. Уявляють, що вона робить з індивіда мужнього служителя трагічного культу й обранця задрісного бога. Між тими, хто разом з іншими отримує таке посвячення і хто пліч-о-пліч ділить небезпеку баталій, народжується братерство по зброї» [6, с. 223]. Одним із важливих рівнів переходу на рівень сакралізації всього советського, російського імперського є (псевдо)героїзація: «Парторг батальйону приніс екстрений випуск листівок про подвиг Самійла Поліщука, який під Яссами знищив власноручно шість ворожих танків». Легітимація цієї сакралізації підтверджується сакральним центром, найвищою сакральною інстанцією («...по телеграфу прийнято з Москви Указ уряду про присвоєння Поліщуківі звання Героя Радянського Союзу»), бо ж цьому «звичайному вінницькому колгоспникові-трактористові», як і багатьом іншим, ще нещодавно «жінка, мабуть, приносила в запасний полк пироги й самогон у простій селянській торбі» [3, с. 77]. Туди ж, у цей *quasi*-сакральний центр – «пошлють в Москву... в ЦК партії» сакралізований предмет – партійний квиток Брянського, який «весь злипся, пронизаний осколком наскрізь» [3, с. 160].

Можна, дещо трансформуючи думки Джорджа Сантаяни, твердити, що релігійно марковані концепти, вигуки, у яких згадуються ім'я Боже тощо, в Олесь Гончара – це «релікти побожності»: «Геолог розпізнає в них лише закам'янілі залишки колись живого культу, однак тут вони – лише розкидані повсюди фішки та блискучі камінці несвідомої гри слів. Чим вільніше і частіше вони вживаються, тим менше у них значення» [17, с. 150].

Однак, як дуже слушно зауважує Леонід Рудницький, «важливим є звернути увагу на факт, що релігія, себто християнська релігія, стала невід'ємною складовою частиною української літератури, і що навіть гегемонія російського соцреалізму та офіційного атеїзму не зуміла її знищити» [16, с. 835].

Війна в романі «Прапороносці» О. Гончара є соцреалістичним проектом, який сакралізує і романтизує її й представляє у вимірах соцреалістичного проекту як священного.

Роман «Прапороносці» реалізує імперські російські ідеї панування над світом, сакралізує як простір, так і постаті імперського советського солдата-гуманоїда – без людської душі й національного самоусвідомлення, який готовий помирати за «священну» правду експансії Російської імперії.

Література

1. Бойко Ю. «Прапороносці» Олесь Гончара / Юрій Бойко-Блохин // Бойко Ю. Вибране : у 4 т. – Мюнхен, 1971. – Т. 1. – С. 137–142.
2. Гончар О. Письменницькі роздуми (Як писалися «Прапороносці») / Олесь Гончар // Гончар О. Твори : у 7 т. – К. : Дніпро, 1988. – Т. 6. – С. 654–666.
3. Гончар О. Прапороносці / Олесь Гончар // Гончар О. Твори : у 7 т. – К. : Дніпро, 1987. – Т. 1. – С. 50–476.

4. Гончар О. Щоденники : у 3 т. / Олесь Гончар. – К. : Веселка, 2002. – Т. 1 : 1943–1967. – 455 с.
5. Захарчук І. Війна і слово. Мілітарна парадигма літератури соцреалізму / Ірина Захарчук. – Луцьк : Твердиня, 2008. – 406 с.
6. Каюа Р. Людина та сакральне / Роже Каюа. – К. : Ваклер, 2003. – 256 с.
7. Локун В. «Вайна і мір» Л. Талстога і развіццё беларускай і ўкраінскай ваеннай прозы першай паловы ХХ стагоддзя: канцэпцыя гісторыі і чалавека / Валянціна Локун // Нарысы беларуска-ўкраінскіх літаратурных сув'язей. – Мінськ : Беларуская навука, 2002. – С. 138–219.
8. Мариненко Ю. «Военна» проза Івана Багряного / Юрій Мариненко // Дивослово. – 2001. – № 12. – С. 9–12.
9. Мариненко Ю. Роман О. Гончара «Прапороності» (спроба сучасної рецепції) / Юрій Мариненко // Літературознавчі студії. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 128–135.
10. Мельник Я. Мотиви Першої світової війни у творчості Івана Франка та Осипа Турянського / Ярослава Мельник // Іван Франко и срби. Зборник радоваса међународногo симпозијума одержану Новом Саду 25–27 новембра 1996. – Нови Сад : Архив Војводине, 2006. – С. 153–162.
11. Набитович І. Категорія *sacrum* та художня література: дескрипція структури та стратегії досліджень / Ігор Набитович // *Sacrum* і Біблія в українській літературі / за ред. І. Набитовича. – Lublin : Ingvarr, 2008. – С. 23–47.
12. Набитович І. *Sacrum* (сакральне)/*profanum* (профанне) versus *святе* (священне)/*світське*: концептуальна парадигма семантики в літературознавчих та культурологічних дослідженнях / Ігор Набитович // Науковий вісник Чернівецького університету: Романо-слов'янський дискурс. – Чернівці, 2016. – Вип. 769. – С. 22–27.
13. Омельчук О. Жага мілітарності (з української літературної думки 10–40-х рр. ХХ ст.) / Олесь Омельчук // Слово і час. – 2001. – № 10. – С. 50–55.
14. Пашник О. Военна танатографія української прози 1920–30-х рр. (Ю. Яновський та О. Турянський) / Олена Пашник // Вісник Запорізького державного університету. Серія : Філологічні науки. – 2003. – № 2. – С. 102–107.
15. Погребенник Я. Роман «Записки полоненого» О. Кобця як феномен української антимілітаристської прози / Ярослава Погребенник // Наукові записки. – Тернопіль : ТДПУ імені Володимира Гнатюка, 1999. – Вип. V. – С. 163–168.
16. Рудницький Л. Вияви релігійності в українській совєтській літературі: 1953–1988. Спроба аналізу / Леонід Рудницький // Збірник праць Ювілейного Конгресу у 1000-ліття хрещення Руси-України. – Мюнхен, 1988–1989. – С. 823–846.
17. Сантаяна Д. Витлумачення поезії та релігії / пер. з англ. О. Махничева / Джордж Сантаяна. – Львів : Ініціатива, 2003. – 288 с.
18. Хархун В. Освячення профанного: *sacrum* в українській літературі тоталітарного періоду / Валентина Хархун // *Sacrum* і Біблія в українській літературі / за ред. І. Набитовича. – Lublin : Ingvarr, 2008. – С. 319–327.
19. Czeremski M. Sakralne aspekty władzy / Maciej Czeremski // *Nadprzyrodzone* / pod red. E. Przybył. – Kraków : Nomos, 2003. – S. 142–148.
20. Hesse H. Weltgeschichte / Hermann Hesse // Hermann Hesse. Politische Betrachtungen. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 1970. – S. 34–38.
21. Imos R. Święci sowieccy / Rafał Imos // *Nadprzyrodzone* / pod red. E. Przybył. – Kraków : Nomos, 2003. – S. 149–170.
22. Nosol A. Teologiczny wymiar *sacrum* i *profanum* / Alfons Nosol // *Człowiek-dzieło-sacrum*. – Opole : Uniwersytet Opolski, 1998. – S. 13–17.
23. Otto R. Świętość. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych / Rudolf Otto. – Warszawa : KR, 1999. – 220 s.

Ihor Nabytovych

THE SACRALISATION OF THE PROFANE IN THE NOVEL «PRAPORONOSTSI» («BANNER BEARER») BY OLES HONCHAR

War in the novel «Standard bearer» by Oles Honchar is a socialist realist project that sacralizes and romanticizes it and represents it in dimensions of socialist realist project as sacred.

«Standard bearer» by Oles Honchar realizes imperial Russian ideas of domination over the world, sacralizes space and the figure of the imperial Soviet soldier-humanoid – without human soul and national self-awareness that would die for the sake of «sacred» truth of expansion of the Russian Empire.

Key words: *the sacred, The Second World War, imperial idea, Russian imperialism, socialist realist, Oles Honchar.*

Надійшла до редакції 12.03.2018 р.